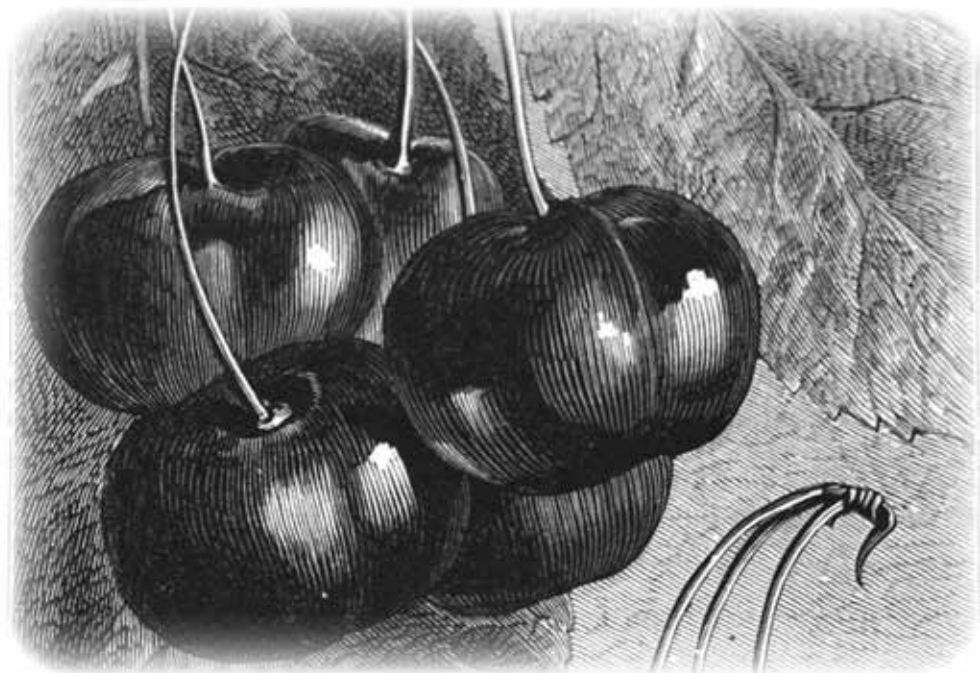

VÄXT- ODLINGENS UNDER

1884

Förädling av växter
– Återutgivning av text från 1884

av Dr Halfdan Kronström

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-201-5

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I dag är det allmän kunskap att man kan ändra växters egenskaper med hjälp av avling.

Men i slutet av 1800-talet fanns det fortfarande en rätt stor portion av magi över det hela – något du kan läsa om i den här e-boken om ”växtodlingens under”.

Du tänker kanske inte på det när du går omkring i livsmedelsbutiken men de flesta frukter och grönsaker du köper såg helt annorlunda ut bara för några hundra år sedan.

Genom att renodla växters egenskaper om och om igen så kan man genom avling skapa större, bättre och nyttigare frukter och grönsaker.

I den här e-boken får du läsa en kort beskrivning av hur man såg på det här fenomenet i slutet av 1800-talet. Du får bland annat läsa om kål, körsbär, potatis och säd.

Textens författare kallar sig ”Dr Halfdan Kronström”. Men det är en pseudonym för bokförläggaren Karl Fredrik Kruhs [1841–1917].

Förädling av växter år 1884

Den här texten publicerades ursprungligen år 1884 i tidskriften "Undrens värld" med rubriken "Växtodlingens under". Författare till texten är Dr Halfdan Kronström (1841–1917).

Vi äro vana att hemta våra lärdomar från naturen och se upp till henne och hennes verk såsom någonting högt öfver våra krafter stående, som icke genom någon konst kan förbättras.

Vi betrakta liljorna på marken med rätta såsom urbilder af enkel, okonstlad skönhet och vi kunna genom försök öfvertyga oss, att det finaste mönsterverk af människohand, lagdt under mikroskopet vid sidan med liknande bildningar, tagna från naturens verkstad, ter sig jemförelsevis groft och otympligt. Det gäller derföre såsom allmän lag, gillad genom det tysta samtycket, att vi måste vända våra studier till naturen, om vi önska i någon väg utmärka oss, och att vi icke behöfva söka förbättra det, som af naturens herre blifvit så godhetsrikt framställt för våra ögon.

Men liksom alla andra lagar har äfven denna sina undantag. En liten eftertanke skall visa att, huru obetydlig än människan är i jäm-

föreelse med verldsbyggnadens fulländning, så eger hon ändock förmågan att i viss mån förbättra naturens alster eller åtminstone göra dem mera lämpliga för sina behof och tycken. Om vi vända oss till växtriket, så veta vi, att våra sädesarter, våra trädfrukter och bär, många prydnadsväxter och alla köks- och kryddväxter genom odling småningom upparbetats från ursprungliga, helt oansenliga former.

Huru mångtaliga äro ej de skiftande skepnader, i hvilka trädgårdsrosor, penseer, dahlier, tulpaner etc. blifvit genom människans hjälp omklädda? Genom hybridisering eller befruktning mellan skilda men hvarandra närstående arter hafva ombildningarne hos flera växtslag (fuchsier, pelargonier m. fl.) gått så långt, att alldeles *nya* växtformer uppkommit. Våra sädesarter äro icke annat än gräs, men dessa präktiga gräs, som från början vänjt människorna vid mildare seder, hafva i gengäld härför blifvit så omhuldade och vårdade af människohänder, att de okonstlade växter, som en gång voro deras verkliga vederlikar, nu ej längre skulle igenkänna dem. Våra trädfrukter härstamma från förfäder, hvilkas yttre är lika litet inbjudande som deras inre egenskaper, och för de svällande, läckra, aptitretande former, som nu tillhöra dem, hafva de endast att tacka den utmärkta uppfostran de erhållit genom människans på dem slösande omtanke, kunskaper och ihärdighet. Jemför t. ex. de två frukter i afbildninge. Den ena bilden framställer de tarfliga, sura, kärfvva och osmakliga bär, som växa på våra vilda körsbär, den andra är porträttet af en af dessas många genom kulturen förädlade, milda och delikata ätteläggjar: »Belles de Montruil». De i hundratal förekommande odlade varieteterna af äpple, päron, plommon etc. hafva anor af lika simpelt slag.

Annat än förädlade vildväxter äro icke heller de köksväxter,

som vi äta med icke mindre välbehag än det, hvarmed kreaturen på marken beta deras ouppfostrade bröder och systrar. Den vanliga, vilda morotsväxten har en smal, träig rot med kärf smak, men genom trädgårdsmästarens konst och tålmod kan denna på några år förvandlas till en bildad morot af prima sort, värd att njutas af de finaste läckergommar. Våra kålväxters moderplanta (*Brassica oleracea v. fruticosa*), en oansenlig vid Europas vestra kuster vildt växande ört med bittert smakande blad, framstår bland alla vildväxter såsom ett verkligt geni, hvilket genom kulturen så mångsidigt utvecklats och dessutom så fasthållit vid sina nya former, att dessas ursprungliga karakter endast genom mödosamma undersökningar kan igenfinnas. Hvilket ovant öga kan väl i kålrabi, vitkål, blåkål, kruskål, palmkål, brüsselkål, broccoli och blomkål igenkänna den för dem alla gemensamma enkla härkomsten? Och dock är denna ett faktum, som genom utsädesförsök kan på det fullständigaste bevisas.

»Allt» beror på dressyr, vore vi nästan färdiga att påstå, när vi till på köpet få veta, att vårt »fattigmansbröd», potäterna, först genom den europeiska kulturen blifvit hvad det nu är. Flera hos oss förädlade former af denna *Solanum*-art hafva på senaste tiden åter införts till Sydamerika, hvarifrån de en gång oförädlade utgått.

Samma erfarenheter om odlingens arbete kunna vi vinna hvarhelst vi kringströfva på ängar och åkrar eller i trädgårdar. Grundvalarne för hela den menskliga kulturen äro ytterst bygda på kulturen af ogräs! Konsten kan ingenting skapa, men vetenskap och konst förenade kunna genom träget arbete långsamt och steg för steg inom vissa gränser omskapa och till ändrade ändamål lämpa naturens alster.

Odlade och vilda körsbär.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"

- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)